

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.12-3.04>

Агеснко Т.М.

*здобувач кафедри адміністративного, кримінального права і процесу
Міжнародний університет бізнесу і права*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТУПУ ДО КНИЖКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ОБМЕЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ

Як відомо, інформація є одним із найбільш загальних понять науки. Проблеми визначення інформації як правової категорії, правового статусу, значення в правотворчості та правовому регулюванні, розглядали М. Алексєєва, І. Арістова, О. Бандурка, О. Баранов, І. Бачило, К. Беляков, А. Венгеров, М. Дімчогло, В. Іванов, Д. Керімов, В. Колпаков, А. Куліш, В. Плішкін, О. Синєокий, Ю. Тихомиров, В. Хижняк, Н. Ходєєва та багато інших авторів. Електронна книга як джерело інформації є предметом детального розгляду в працях В. Теремка, В. Пашкова, Ю. Петяка, Т. Ярошенко, М. Женченко, В. Лисенко, С. Зайцева та ін. Утім, як засвідчив аналіз наукових досліджень, досі відсутня єдина концепція регулювання інформаційних відносин у книговидавничій сфері.

Швидке поширення і темпи вдосконалення інформаційних технологій перетворюють проблему забезпечення цифрової спадщини на загальносвітову. Все більше спостерігається впровадження цифрових систем адміністрування в різних сферах діяльності, і все більше країн оцифровує своє культурне надбання з метою розширення і надання якісного доступу до нього [1].

Переважна частина книжкової інформації (друкованих та аудіовізуальних книговидаць) в процесі підготовки проходить стадію цифрової форми (оригінал-макет друкованого видання, електронна версія неопублікованих документів, цифрових фільмів, фотографій та ін.) [2, с. 1-2]. Наявність цих форм відкриває можливості для передачі обов'язкового примірника безпосередньо в електронному вигляді

і в цьому випадку істотно знижено витрати як виробників, так і одержувачів обов'язкового примірника, а також забезпечити збереження і поступове накопичення національного електронного інформаційно-бібліотечного фонду. Разом з тим, створення електронної версії інформаційно-бібліотечного фонду України не повинно руйнувати сформовану систему формування цього фонду в традиційній (друкованій) формі, а також враховувати при цьому законодавство про інтелектуальну власність і не порушувати права автора або видавця [3, с. 20-21].

Складання будь-якого документа, в тому числі й книги, з початково неправдивою інформацією утворює інтелектуальну підробку. Як правило, така інформація вноситься тільки в окремі реквізити документа [4, с. 189].

Несанкціонований вплив на книжкову інформацію є порушенням правового режиму [5]. Словосполучення «інформація з обмеженим доступом» і «конфіденційна інформація» є синонімами і означають відомості, доступ до яких обмежено відповідно до правових актів. Правове регулювання інформації з обмеженим доступом передбачає вивчення правових відносин, що виникають з приводу встановлення, зміни та припинення прав і обов'язків у відношенні інформації з обмеженим доступом як об'єкта права [6, с. 81].

З точки зору організації захисту відомостей обмеженого доступу, визначення меж втручання і кола присвячених суб'єктів становить інтерес.

Конфіденційність інформації має похідний характер. Це правовий режим інформації об-

меженого доступу, встановлений на підставі законодавчого акту або договору і передбачає заборону на поширення інформації, обмеження доступу, заборона на передачу третім особам без згоди власника інформації, можливість за загальним правилом володаря інформації самостійно вирішувати питання щодо збереження даного режиму за винятком випадків, встановлених законодавством чи договором. Цей правовий режим передбачає: 1) обмеження доступу до інформації; 2) обов'язкову згоду особи, яка має інформацією, на її передачу (за винятком випадків, що встановлені законом); 3) заборону на поширення інформації (впливає з перших двох позицій); 4) за загальним правилом, власник інформації самостійно має вирішувати питання щодо збереження конфіденційності; 5) обов'язок щодо збереження конфіденційності інформації [7, с. 65]. Конфіденційність не є невід'ємною властивістю, властивим самій інформації в силу її природи, конфіденційність інформації існує в силу законодавчого акта або встановлюється вольовим рішенням уповноваженої особи на підставі законодавчого акту [8, с. 20].

Н. Логінова та Р. Дробожур виділяють в якості однієї з правових ознак конфіденційної інформації «поширення за власним бажанням і розсуд суб'єктів незалежно від правовласників» [9, с. 77]. Юрисдикційні форми реалізації адміністративно-правових заходів захисту інформації з обмеженим доступом у суб'єктів реалізуються з метою відновлення порушених прав суб'єктів інформаційних правовідносин. Державні архівні установи та бібліотеки забезпечують у межах своїх повноважень охорону відомостей та збереженість документів, які становлять державну таємницю [10]. Рішення про надання доступу до конфіденційної та таємної інформації приймають керівники установ (архівів, музеїв, бібліотек), у яких зберігаються відповідні відомості.

Порівняння видів інформації за порядком доступу свідчить про те, що законодавець в якості підстави щодо їхнього розмежування

поклав різні критерії: у випадку конфіденційної інформації – це право власності, у випадку таємної інформації – це шкода особі, суспільству, державі, у випадку службової інформації – право власності і вид діяльності, в процесі якого інформація створюється чи отримується. Утім власником інформації – юридичною чи фізичною особою – встановлюється режим обмеженого доступу та відповідна інформація відноситься до конфіденційної виходячи з того, що її розголошення третім особам може завдати шкоди інтересам власника [11, с. 8]. Порушення конфіденційності документів з обмеженим доступом може бути здійснено шляхом копіювання, викрадення і перехоплення [12, с. 243-252].

Отже, поняття «інформація з обмеженим доступом» та «документ з обмеженим доступом» не є тотожними, а співвідносяться як ціле та частина. Кластери з виробництва книжкової інформації усіх підвидів на правах підсистем долучено до глобальної системи інформаційних комунікацій, мають неоднорідну багаторівневу структуру й міжінституціональні кореляції. На сьогоднішній день гострою і складною проблемою залишається забезпечення автентичності електронних книг з обмеженим доступом – адже чітких рекомендацій як її вирішити немає поки що ні в Україні, ні за кордоном.

Поряд з питаннями національної інформаційної безпеки, одним з нових напрямків в юриспруденції є безпека особистості, в якому особливої актуальності набувають питання інформаційної безпеки громадян.

Найважливішою проблемою, від вирішення якої безпосередньо залежить ефективність правового механізму забезпечення інформаційної безпеки особистості, є усунення суперечностей між закріплюються безпосередньо Конституцією України положень та іншими нормативно-правовими актами.

З публічно-правового погляду щодо збору та поширення книжкової інформації з обмеженим обігом, яка становить державну таємницю та має важливе значення для національ-

них інтересів України (зокрема, забезпечення національної безпеки, демократичного конституційного ладу, територіальної цілісності і т.ін.) існують певні обмеження. З цього приводу для докладного з'ясування доцільно звернутися до Законів України «Про національну безпеку України» та «Про державну таємницю». Але разом із цим, також існує приватно-правовий вимір, що укладається у визначенні за особою права щодо обмеження доступу та поширення окремої інформації (у тому рахунку, й – в книжкових виданнях) про неї та її приватне життя. У цьому контексті потрібно наголосити, що за думкою більшості фахівців, російський інформаційний продукт в будь-якому своєму прояві продовжує тягити над Україною.

Вектор державної інформаційної правової політики в галузі забезпечення доступу до інформації в Україні, що відповідає високим культурним та освітнім стандартам, необхідним для забезпечення збереження культурної самобутності нашої країни і подальшого її інноваційного розвитку, спрямований на реалізацію завдань, визначених у Доктрині інформаційної безпеки і Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні.

У 2016 р. введено нормативне положення щодо ліцензування ввезення книг з Росії, що стало певним фільтром від антиукраїнської літератури. У ст. 28-1 Закону України «Про видавничу справу» зазначено, що ввезення і поширення в Україні видавничої продукції, зокрема – книг, які виготовлену в РФ або на тимчасово окупованій території, дозволяться тільки у випадках представлення офіційного дозвільного документу відповідної форми. Лише у разі самостійного перевезення книжкової та іншої поліграфічної продукції громадянами допускається мати при собі не більш ніж 10 примірників в якості багажу або в ручній поклажі [13]. При цьому потік книг з Росії продовжується.

Заборняється друкувати та розповсюджувати на території України продукцію, яка популяризує всі гілки влади держави-агресора

позитивно висвітлює їх конкретні дії, та створює привабливий імідж держслужбовців РФ та робітників радянських органів державної безпеки. Існує також заборона на літературу в якій виправдовується і визнається правомірним окупація окремих регіонів України [13]. Перевірку книговидавничої продукції, яка надрукована та ввозиться з території країни-агресора та тимчасово окупованих українських територій для розповсюдження її в Україні, здійснюється робітниками митної служби на підставі встановленого відповідним законом дозволу. У такий же спосіб згідно з МК України застосовується процедура «єдиного вікна» для ефективного забезпечення реалізації політики держави в інформаційній сфері [14]. Митними органами України ставиться відмітка «Причина повернення: недозволені вкладення» і таке поштове відправлення повертається назад відправителю на територію РФ. На українському урядовому веб-сайті відкритих даних розміщено реєстр поліграфічної продукції країни-агресора, яку дозволено ввозити і поширювати на території України. Будь-яке розповсюдження забороненої законом книговидавничої продукції карається накладенням штрафу в розмірі 10 мінімальних заробітних плат. Якщо порушення цієї законодавчої норми відбувається неодноразово, то за кожен наступний випадок штраф зростає до 50 мінімальних заробітних плат. Протокол про адміністративне порушення оформляє центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в інформаційній сфері, на підставі матеріалів, що зібрані відповідними правоохоронними органами. В цих адміністративних рішеннях обґрунтовується розмір штрафу. Сама ж видавнича продукція вилучається з обігу в порядку, визначеному КМ України [13].

Видавці імпортери в період з 2017 по 2020 рр. отримали більше 4000 відмов на ввезення книжкової продукції з РФ. Найчастіше це відбувалося з причин не повного надання дозвільних документів заявниками. І лише в 274 випадках було виявлено літературу, яка

мала антиукраїнський зміст. Саме це не дозволило потрапити в Україну майже 1,5 млн. таких видань. На підставі цього були запроваджені санкції проти 9 російських книговидавництв, які найчастіше відзначилися друком антиукраїнської літератури. Як наслідок, український ринок книговидавничої продукції, яка виготовлена на території РФ, скоротився майже на 50%. Загальна кількість складає 18104 дозволів, що діють сьогодні. Дозволи, термін дії яких закінчився, та дозволи, дія яких згідно рішення РНБО України була зупинена, становить близько 12 тисяч. На 2020 р. видано 35 тис. дозволів щодо введення, а заборонено до ввезення 370 найменувань російських книг. Стосовно «позитивного образу» виникає запитання чи можна до «працівників держави-агресора» відносити адвокатів і журналістів недержавних ЗМІ, які можуть займати кардинально опозиційну до дій нинішньої російської влади політичну позицію. На підставі викладеного вважаємо, що відсутність єдиного офіційного тлумачення терміну «антиукраїнська література» призводить до можливості вибіркового і часом безсистемного вилучення, «за власним розсудом» працівників митниці, досить широкого кола книговидань, чим можуть бути порушені інформаційні права громадян України. Вважаємо, що тимчасовий вихід щодо формування єдиного підходу у проведенні судово-експертних досліджень з спірних випадків.

В даний час основна частина відкритих фондів бібліотек, архівів та інших загальнодоступних інформаційних систем формується на основі Закону України «Про обов'язковий примірник документів» [1], в архівній службі діє зріла нормативна система, яка визначає, коли і як документи повинні передаватися в архіви для подальшого відбору і забезпечення схоронності.

Однією з найважливіших складових частин правового забезпечення системи інформаційної безпеки є стандартизація, нормативне й метрологічне забезпечення сертифікації й атестації технічних засобів захисту й контро-

лю їх ефективності, ліцензування діяльності у сфері технічного захисту інформації [15]. На даний час за рівнем правового захисту персональних даних Україна значно відстає від розвинених західних країн, в яких відповідне законодавство було прийнято на кілька десятиріч раніше. Однак стрімкий темп процесів європейської інтеграції та глобалізації диктує необхідність якнайшвидшого приведення національного законодавства України і практики у відповідність з міжнародними нормами [16]. Це робить проблему створення ефективного механізму правового регулювання обігу і безперешкодної транскордонної передачі персональних даних особливо актуальною. Ринок електронних книг кинувся в Інтернет, так як політика використання DRM зарекомендувала себе для даного сегмента ринку електронної комерції, як вкрай неефективна. Сучасні системи DRM для захисту інформації використовують криптостійкі алгоритми. Законодавством багатьох країн, введена відповідальність за обхід (подолання, відключення, видалення) DRM [17, с. 43].

Книжкова інформація має нематеріальний характер і може бути відділена від книги як носія. Основні обмеження (межі) свободи масової інформації, в тому рахунку й інформації, що містяться в книжковій продукції, закріплені в тих же правових актах, в яких закріплена свобода, бо свобода масової інформації «відноситься до однієї з найбільш регульованих» юридичних свобод [18]. Стратегії розвитку інформаційного суспільства говорить про необхідність формування єдиного національного електронного простору знань, одним з базових компонентів якого є книговидавнича діяльність і послуги в бібліотечній сфері [19, с. 3]. У зв'язку з цим зростає роль традиційних інформаційних інститутів, в тому числі, й інституту бібліотеки. Однак роль бібліотек у забезпеченні доступу до інформації в Україні в останні роки не зростає в зв'язку з високою конкуренцією з боку інтернет-ресурсів, що містять недостовірну інформацію, що тягне за собою ризики втрати культурної

та інформаційної самоідентичності, втрати найважливішого джерела збереження, обробки, надання та поширення достовірної інформації. При цьому перехід до суспільства знань, заснованому на достовірній інформації, пов'язаний з необхідністю модернізації бібліотечної сфери, розвитком національного законодавства в галузі бібліотечної справи [19, с. 4]. Цей процес охорони культурної спадщини є надто важливим на тимчасово окупованих територіях [20]. Найважливішим видом службової інформації бібліотечної сфери, на яку поширюється режим конфіденційності, є персональні дані користувачів та працівників бібліотек.

Бібліотеки установ, організацій, зокрема – шкільні, університетські бібліотеки, бібліотеки лікарень, певних соціальних установ навряд чи можуть бути віднесені до загальнодоступних бібліотек, а значить, вони не мають права вільно використовувати книжкові твори. Для надання охоронюваних творів у тимчасове безоплатне користування своїм користувачам позначені бібліотеки повинні укласти ліцензійні договори з правовласниками, які передбачають право використання відповідних творів шляхом надання їх у тимчасове безоплатне користування. Грошовими коштами, необхідними не тільки для комплектування бібліотечних фондів, а й сплати винагород правовласникам, позначені види бібліотек, як правило, не володіють, в той час як обслуговують такі незахищені верстви населення, як учнів, осіб, які перебувають на лікуванні в лікарнях, і т.п. [21, с. 155]. Поряд з наданням у тимчасове безоплатне користування оригіналів і примірників творів, у тому числі примірників творів в електронній формі виключно в приміщенні бібліотеки чи архіву, бібліотеки розвинених зарубіжних країн активно використовують і інші форми обслуговування користувачів, які в більшій мірі відповідають сучасному рівню розвитку технологій і збільшеним потребам населення. Йдеться про надання в тимчасове безоплатне користування примірників творів в електронній формі поза приміщенням бібліотеки шляхом запису тво-

ру на пристрої користувача бібліотеки (планшеті, смартфоні і т.п.), а також про тимчасове надання доступу до твору в електронній формі через Інтернет.

Тимчасове надання доступу до твору в електронній формі через Інтернет. Даний спосіб бібліотечного обслуговування широко поширений в США, а також приймає значні масштаби в країнах ЄС. Його актуальність для громадян України не підлягає сумніву [22]. При наданні доступу до літературного твору в електронній формі через Інтернет бібліотека використовує твір шляхом доведення його до загального відома, а не надання в тимчасове безоплатне користування, в зв'язку з цим підстави для вільного використання твору відсутні [21, с. 155]. Отже, для надання зазначеної послуги користувачам бібліотека повинна укласти ліцензійні договори з правовласниками всіх охоронюваних творів, які передбачається використовувати зазначеним способом. В даному випадку доцільно закріпити в нормативному порядку обмеження виключного права на книжкову інформацію на користь бібліотек і архівів. Метою обмеження є забезпечення публічного інтересу в розширенні доступу до культури і сприяння науковим дослідженням.

Обмеження виключного права повинні еволюціонувати разом з технологічними перетвореннями, мінливими потребами суспільства, щоб забезпечувати баланс інтересів правовласників і користувачів в умовах, що змінилися соціально-економічних умовах. При цьому не обмежене додатковими умовами вільне використання бібліотеками та архівами творів шляхом доведення їх до загального відома може перешкодити використанню твору аналогічним способом самим правовласником, тим самим істотно порушивши його майнові інтереси. Для досягнення балансу інтересів правовласників і бібліотек, що надають доступ до творів в електронній формі через Інтернет, в світовій практиці застосовуються обмеження, що імітують перешкоди, властиві надання в тимчасове безоплатне користуван-

ня бібліотеками творів в матеріальній формі [21, с. 156].

Найбільш оптимальними видаються такі: 1) обмежений термін доступу; 2) застосування моделі «один примірник твору в електронній формі – один користувач бібліотеки» в один і той же період часу, – слід відзначити, що доступ до творів в електронній формі повинен надаватися тільки користувачам бібліотеки (архіву); 3) застосування «ембарго», «періоду очікування», тобто витікання певного терміну з моменту введення твору в цивільний оборот до моменту надання доступу до нього бібліотеками, – тривалість такого терміну підлягає обговоренню, але згідно з даними економічних досліджень основну майнову вигоду від поширення твору (75% стосовно до літературних творів) правовласник отримує протягом перших шести місяців з моменту введення його в цивільний оборот; 4) заохочення придбання творів на ринку, зокрема, шляхом приміщення гіперпосилань на сайти осіб, законно поширюють екземпляри творів, за умови забезпечення захисту персональних даних користувачів бібліотеки.

Доступ до книжкової інформації у вигляді наукових творів в електронній формі може надаватися бібліотеками без врахування обмежень з метою заохочення науково-дослідної діяльності. Книжкова інформація в електронній формі, до якої бібліотеки забезпечують доступ через Інтернет, має бути забезпечена технічними засобами захисту, що здійснюється шляхом вбудовування відповідного файлу в «електронну книгу» [23]. Технічні засоби захисту повинні запобігати подальшому створення копій творів, їх передачу, друк, а також повинні забезпечувати реалізацію принципу обмеженого терміну доступу, роблячи твір недоступним після його закінчення [21, с. 157].

Обов'язок забезпечення творів в електронній формі технічними засобами захисту слід покласти на бібліотеки та архіви як бенефіціарів виключення, тобто суб'єктів вільного використання творів. Зазначені обмеження, включаючи технічні засоби захисту, дозволяють не

допустити заміщення придбання примірників твору доступом до нього, що надаються бібліотеками (архівами) [23]. Таким чином, еволюція бібліотечного обслуговування, наступна за технологічним розвитком і зростаючими потребами населення, вимагає доповнення випадків вільного використання книжкової інформації бібліотеками та архівами. Йдеться про надання зазначеним суб'єктам, які не переслідують мети одержання прибутку, права без згоди автора або іншого власника авторських прав і без виплати винагороди доводити твору до загального відома з урахуванням умов, зазначених вище [21, с. 157].

Обмеження виняткового права на твір закріплює конкретні і вичерпно визначені випадки надання бібліотекам і архівам права вільно створювати поодинокі копії їхніх примірників творів, у тому числі в електронній формі. У сферу обмеження включений порівняно вузьке коло цілей, а саме збереження, в тому числі із випередженням відновлення і заміна, а також забезпечення доступності для користувачів, включаючи випадки «технологічного старіння» носіїв. Дане виняток не дозволяє бібліотекам в повному обсязі відповідати темпам технологічного розвитку, еволюціонувати потребам читачів.

Акт оцифровки творів, що складають бібліотечний фонд, у відриві від подальших видів їх використання, зокрема доведення до загального відома, сам по собі не суперечить звичайному використанню творів [21, с. 158].

Призначений для користувача контент – об'єкт, створений без мети одержання прибутку на основі одного або кількох творів, що охороняються шляхом їх зміни (доповнення, скорочення, з'єднання, в тому числі створення зв'язку між двома раніше існували творами і т.п.) і доведений до загального відома. Подібний об'єкт може являти собою об'єкт, що охороняється результат інтелектуальної діяльності або не бути таким [24].

Користувачам необхідний більш легкий доступ до охоронюваних творів і більша ясність щодо дозволених способів їх використання.

У зв'язку з цим більш логічною і доцільною є система обмеження виключного права на твори на користь користувачів, з виплатою винагороди правовласникам платформами в разі отримання останніми прибутку від використання користувачького контенту. Обмеження в залежності від ступеня зміни охоронюваних творів, на підставі яких створюється призначений для користувача контент, підлягають такі правові можливості, що становлять зміст виключного права: відтворення, переробка, доведення до загального відома [19, с. 22]. Вичерпний перелік обмежень виняткового права не дозволяє «йти в ногу» зі стрімким рівнем технологічного розвитку [21, с. 159]. Звідси в європейських колах звучать заклики «відкрити» коло обмежень виняткового права на книжкову інформацію. Безумовно, введення положення, аналогічного американській доктрині «fair use», може стати кардинальним кроком.

На закінчення хотілося б відзначити, що цифрова революція формує цифрове суспільство, в якому необхідно розвивати новий кластер надання цифрових послуг, що є об'єктами як інтелектуальної власності, так і інформаційного права. Таким чином, вважаємо за необхідне законодавче закріплення форм і способів використання цифрових технологій, а також обмежень використання окремих цифрових технологій до процесу забезпечення доступу до інформації до книжкової інформації у бібліотечній сфері з метою недопущення втрати унікальної бібліотечної інформації та захисту її цілісності та достовірності.

Висновки

Право регулює інформаційні відносини в області книжкової справи за допомогою: 1) встановлення певних обмежень свободи інформації; 2) забезпечення захисту обмежень правовими рамками свободи інформації від зловживання і обмеження; 3) встановлення і реалізації відповідальності за вчинення зазначених порушень.

Книговидавництво є потужною інформаційною системою, яка розглядається з позиції

системного підходу як сукупність структур, об'єднаних у цілісне утворення, відмітною ознакою якого є наявність інформаційних властивостей і нових інтегративних якостей.

У книговидавничій сфері відбувається змішання порядку доступу до інформації, яка не містить будь-якої таємниці, але доступ до якої обмежується або забороняється, і власне інформації обмеженого доступу, де міститься відомості, що становлять комерційну, службову та іншу таємницю, на яку законодавчо поширюється режим конфіденційності.

Інформація, що акумульована у книжкових виданнях, створюється авторами, перетворюється у вигляді книжкової продукції видавництвами, поширюється книгрозповсюджувачами та бібліотечними закладами, при цьому останні також виконують завдання щодо її збереження відповідно до їхніх функцій для реалізації права громадянина на доступ до інформації.

Окремо функціонує й інша інформація у книжковій сфері для службового користування. Визначено, що до таких відносяться книговидавничі інформація та бібліотечна інформація, оскільки ці види призначені для службового користування у книговидавничій та бібліотечній сферах відповідно.

Важливим видом службової інформації у бібліотечній сфері, на яку поширюється режим конфіденційності, є персональні дані користувачів та працівників бібліотек, що збираються й обробляються бібліотекою на підставі положень чинного законодавства за їх письмової згоди на підставі договору, в обсязі, на термін і тільки в тій мірі, яка необхідна для виконання цілей, завдань і функцій, що стоять перед бібліотекою.

Пропонується для обговорення положення, згідно з яким вільне використання книжкової інформації буде допускатися не тільки у випадках, прямо передбачених законодавцем, а й інших аналогічних випадках, якщо таке не суперечить звичайному використанню твору і не зачіпає необгрунтовано майнові інтереси правовласників. Подібне виключення було

б застосувати до видів використання, які не охоплюються закріпленими в нормативному порядку винятками, але щодо яких мають місце вагомні причини для виключення їх зі сфери контролю правовласника.

Важливим завданням щодо удосконалення механізмів правового забезпечення розповсюдження та зберігання книжкової інформації є створення спеціалізованого інформаційного центру та інформаційної системи для ефек-

тивної комунікації між усіма учасниками книжкової галузі, оперативного доведення книжкової продукції до споживача.

Обмеження доступу до книжкової інформації, як правило (за винятком відомостей, що містять державну таємницю, режим доступу до якої законодавчо визначено), базується на локальних актах бібліотек, в ряді випадків суперечить положенням Закону України «Про бібліотечну справу».

Анотація

У статті досліджено актуальні проблеми правового регулювання доступу до книжкової інформації. Предметом публікації є система правового регулювання інформаційних відносин у книговидавничій сфері. Мета статті – охарактеризувати особливості правового регулювання вільного та обмеженого доступу до книжкової інформації у цифрових умовах. Методологічна основа – системне застосування загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів пізнання. Охарактеризовано наявність особливих внутрішніх та зовнішніх суб'єктів відносин, що виникають з приводу доступу до книжкових інформаційних ресурсів, які характеризуються унікальним набором прав і повноважень. Окрема увага привернута до аналізу законодавчих положень з приводу обмеження або повного припинення ввезення в Україну книг з держави-агресора, а також з тимчасово окупованої території України.

У висновках сформульовано, що у книговидавничій сфері відбувається змішання порядку доступу до інформації, яка не містить будь-якої таємниці, але доступ до якої обмежується або забороняється, і власне інформації обмеженого доступу, де міститься відомості, що становлять комерційну, службову та іншу таємницю, на яку законодавчо поширюється режим конфіденційності. Запропоновано закріпити в нормативному порядку обмеження виключного права на книжкову інформацію на користь бібліотек і архівів. Обґрунтовано, що важливим видом службової інформації у бібліотечній сфері, на яку поширюється режим конфіденційності, є персональні дані користувачів та працівників бібліотек, що збираються й обробляються бібліотекою на підставі положень чинного законодавства за їх письмової згоди на підставі договору, в обсязі, на термін і тільки в тій мірі, яка необхідна для виконання цілей, завдань і функцій, що стоять перед бібліотекою.

Ключові слова: бібліотечні ресурси, інформаційні відносини, електронна бібліотека, книжкова інформація, книговидавничча сфера, правове регулювання.

Aheienko T.M. Features of legal regulation of access to book information: restrictions and innovations

Summary

The article examines the current problems of legal regulation of access to book information. The subject of the publication is the system of legal regulation of information relations in the field of book publishing. The purpose of the article is to characterize the features of legal regulation of free and limited access to book information in digital conditions. Methodological basis – the systematic use of general and special methods and techniques of cognition. The presence of special internal and external subjects of relations arising from access to book information resources, which are characterized by a unique set of rights and powers, is characterized. Particular attention is paid to the analysis of

legislative provisions on the restriction or complete cessation of imports into Ukraine of books from the aggressor state, as well as from the temporarily occupied territory of Ukraine.

The conclusions state that in the field of book publishing there is a mixture of access to information that does not contain any secrets, but access to which is restricted or prohibited, and actually restricted information, which contains information that constitutes a commercial, official and other secret, which is legally covered by the confidentiality regime. It is proposed to enshrine in the normative order restrictions on the exclusive right to book information in favor of libraries and archives. It is substantiated that an important type of official information in the library area covered by the confidentiality regime is the personal data of library users and employees collected and processed by the library on the basis of current legislation with their written consent on the basis of contract, volume, term and only to the extent necessary to fulfill the goals, objectives and functions facing the library.

Key words: library resources, information relations, electronic library, book information, book publishing, legal regulation.

Список використаних джерел:

1. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 9 квітня 1999 р. (редакція зі змінами станом на 20.09.2019 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22-23. Ст. 199.
2. Минаев В. А. Совершенствование библиотечного законодательства с учетом норм авторского права : дисс. ... канд. юрид. наук (12.00.03). М. : РГИИС, 2006. 158 с.
3. Золотарьова І. О., Бутова Р. К. Автоматизація документообігу : навч. посібник. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 156 с.
4. Бурдов С. Н. Административно-правовые режимы конфиденциальной информации : дис. ... канд. юрид. наук (12.00.14) / РАНХГС. СПб., 2015. 196 с.
5. Чердинцев Ю. Г. Адміністративно-правове регулювання режиму державної таємниці в Україні : дис. ... доктор філософії за спец. 081 «Право» / НУ «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. 239 с.
6. Зверева Е. А. Правовое регулирование информационного обеспечения предпринимательской деятельности : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук (12.00.03). М., 2007. 48 с.
7. Адабаш О. В. Інформація з обмеженим доступом: проблеми законодавчого визначення. *Наше право*. 2013. № 13. С. 61-66.
8. Терещенко Л. К. Правовой режим информации: дис. ... докт. юрид. наук (12.00.14) / ИЗиСП. М., 2011. 415 с.
9. Логінова Н. І., Дробожур Р. Р. Правовий захист інформації : навч. посібник / НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2015. 264 с.
10. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86.
11. Кукарін О. Б. Електронний документообіг та захист інформації : навч. посіб. / за заг. ред. проф. Н. В. Грицяк. Київ : НАДУ, 2015. 84 с.
12. Ткачук Т. Ю. Інформація з обмеженим доступом на підприємстві: проблеми безпеки та захисту. *Право України*. 2011. № 3. С. 243-252.
13. Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997 р. *Відомості Верховної Ради*. 1997. № 32. Ст. 206.
14. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. *Відомості Верховної Ради*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552.

15. Нашинець-Наумова А. Організація системи захисту інформації суб'єктів господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 110-116.
16. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.
17. Маслак В. Розсекречування інформації та її матеріальних носіїв як складова частина процесу оптимізації захисту державної таємниці. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2001. Вип. 3. С. 42-45.
18. Синєокий О. В. Високотехнологічне інформаційне право України : навчальний посібник. Харків : Право, 2010. 358 с.
19. Пашнина Т. В. Правовое обеспечение доступа к информации в библиотечной сфере : автореф. дис. ... канд. юрид. наук (12.00.13). Москва : ИГП РАН, 2020. 25 с.
20. Малишев О. Охорона культурної спадщини на окупованих територіях України. *Право України*. 2020. № 11. С. 110-126.
21. Белова Д. А. Ограничения исключительного права на произведение в цифровой среде. *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА)*. 2015. № 10. С. 153-160.
22. Бершов О. В. Книговидавнича справа в Сполучених Штатах Америки (порівняльно-системний аналіз) : дис. ... канд. філол. наук (10.01.08) / Національний технічний ун-т України «КПІ». К., 1999. 203 с.
23. Ильницкий А. И. Издатели и Интернет // Книжное дело. 2002. № 1. С. 42–43.
24. Валькова Є. В. Форми адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності. *Право і безпека*. 2012. № 5. С. 61-64.